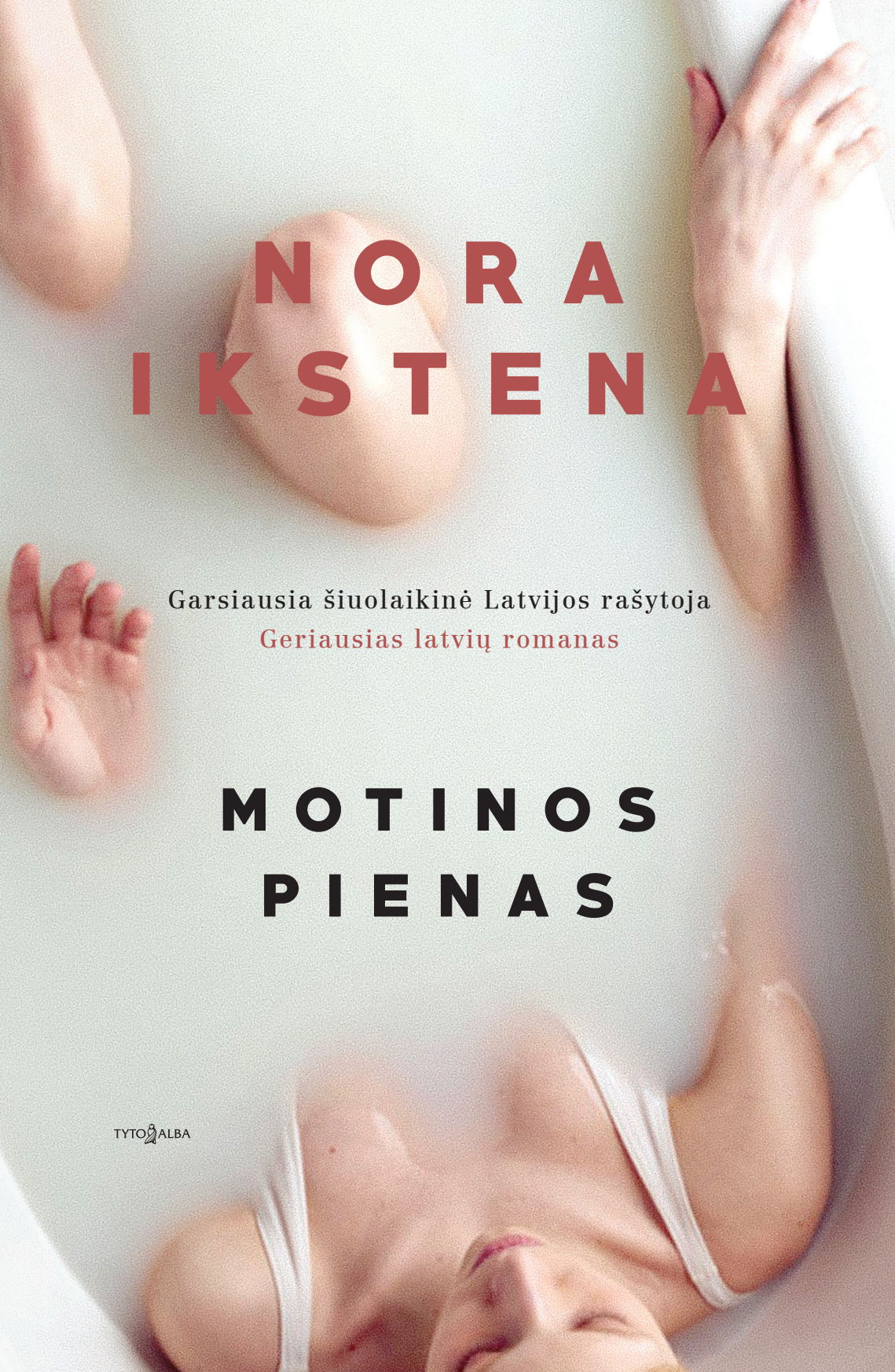
NORA
IKSTENA
Garsiausia šiuolaikinė Latvijos rašytoja
Geriausias latvių romanas
MOTINOS
PIENAS
TYTO ALBA

NORA IKSTENA

MOTINOS PIENAS

ROMANAS

Iš latvių kalbos vertė
Laura Laurušaitė

VILNIUS 2019

Nora IKSTENA
MĀTES PIENS
Dienas Grāmata, Rīga, 2015

Projektą finansuoja:

Latvijas Rakstnieku savienība

VALSTS KULTŪRKAPITĀLA FONDS

Latvija100

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Nora Ikstena, 2015. All rights reserved by the author and „Dienas Grāmata“, Ltd.
© Laura Laurušaitė, vertimas į lietuvių kalbą, 2019
© „Tyto alba“, 2019

ISBN 978-609-466-371-0

Motina užsitraukė dūmą, mes dar kurį laiką
pasėdėjom prie Bembio kapo.
Ir kodėl jis suėdė savo vaiką, paklausiau motinos.
Tikriausiai gelbėjo jį nuo narvo, atsakė motina ir
stipriai mane apkabino.

1969 metų spalio 15 dienos aš neatsimenu. Ir negaliu jos atsiminti, nors esama žmonių, tvirtinančių, kad atsimena savo gimimą. Motinos pilve aš greičiausiai gulėjau taisyklingai, nes gimdymas buvęs natūralus. Nei itin ilgas, nei pernelyg trumpas, pabaigoje skausmas pasikartodavo kas penkias minutes. Mano motina gimdė dvidešimt penkerių, taigi jauna ir sveika, nors tai, kaip vėliau paaiškėjo, nebuvo visiška tiesa. Bet aš atsimenu, o gal tiesiog įsivaizduoju švelniai auksaspalvę spalio ramybę, kuri jau maišėsi su ilgo tamsiojo metų laiko nuojautomis. Toks ribinis mėnuo, bent jau šioje klimato juostoje, kur keičiasi metų laikai ir ruduo pamažu pereina į žiemą.

Taigi medžių lapai jau greičiausiai buvo geltoni, juos mūsų namo kieme plūsdamasi šlavė kiemsargė, kartu su šeimyna atvykusi iš saulėto Kirgizstano ir už savo aukštos kvalifikacijos darbą kaipmat gavusi butą Mičiurino gatvės dvidešimtajame name. Jos žvairaakė mergytė sėdėjo ant palangės, srėbė barščius ir maloniai kvietė užeiti į vidų. Andainykštis tarpukario spindesys, kurį žydų šeima priverstinai prarado 1941-aisiais, kai jie buvo deportuoti į Sibirą ir išgelbėti nuo geltonų žvaigž-

džių ant nugaros po poros mėnesių nacistams okupavus Rygą, o šis tarpukario spindesys atiteko kirgizės grožio supratimui. Parketą dengė stori kilimai, porceliano indai stovėjo sklidini saulėgrąžų, o ant pianino buvo pririkiuota spjaudyklių. Laikai ir papročiai susijaukė. Taip nutiko visame šiame name, kur mane užnešė į tryliktąjį butą, rūpestingai suvystytą kaip lėliukę pagal anų laikų madą.

Kartais regiu sapną, iš kurio pabundu apimta šleikštulio. Prigludusi prie motinos krūties mėginu ją žįsti. Krūtis didelė, pieninga, bet man niekaip neišeina. Motinos aš nematau, ji man nepadeda, ir aš viena galynėjuosi su jos krūtimi. Staiga man pavyksta, ir į burną plūsteli kartus, atgrasus skystis, nuo kurio aš žiaukčioju, kol pašoku iš miegų paklaikusi.

Kaip keista yra būti šitaip atplėštam. Nuo kažko tokio natūralaus, tauraus, gražaus ir šimtmečiais šlovinto. Motina maitina vaiką. Jos veidas nutviekstas šviesos, akys žvelgia į Dievo suteiktą stebuklą, įgulusį į jos rankas. Vaiko akys – jos žiūri į ją bejėgiškai ir patikliai, gamtos balsai susipynę, pienas, plūstantis iš motinos krūties, yra gyvybės vanduo, kurį geria vaikas, o saitas tarp jų – amžinas ir nemarus.

Mano motina, būdama jauna gydytoja, tikriausiai žinojo, kad jos pienas vaikui gali veikiau pakenkti nei išeiti į naudą. Kaip kitaip paaiškinti, kad ji pradingo iš namų tučtuojau po gimdymo. Jos nebuvo penkias dienas, o grįžo ji sopančiomis krūtimis, pienas jose buvo išdegęs.

Į neviltį puolusi motinos motina dvi dienas mane girdė ramunėlių arbata. Tada nuėjo į pieno virtuvėlę, kur įtari gydytoja ją rusiškai iškeikė, išvadino mano motiną kale, bet visgi išrašė leidimą ateiti ir pasiimti pieno mišinėlio vaikui pamaitinti.

Per dvidešimtį metų, praleistų kartu su mama, negalėjau jos paklausti, kodėl ji mane – mažą, bejėgį kūdikį – atplėšė nuo savo krūties. Negalėjau, nes tada dar to nežinojau. Ir visai tikėtina, kad nė nebūtų derėję to klausti, nes gyvenimas susiklostė taip, kad man pačiai teko tapti jos motina.

*

1944 metų spalio 22 dienos aš neatsimenu. Tačiau įsivaizduoju – Ryga ką tik išlaisvinta nuo hitlerininkų. Sprogstant bomboms gimdymo namuose išdužo langai, čia drėgna ir šalta, ir ką tik pagimdžiusios moterys desperatiškai supasi į savo kruvinas paklodes. Pervargusios sanitarės gurkšnoja kažką stipresnio ir vysto į ryšulėlius mirusius kūdikius. Siaučia epidemija, kurią visi vadina nosies šiltine. Girdisi raudos ir aimanos, ore švilpia bombos, o pro langus į patalpą skverbiasi degėsių kvapas. Motina pagrobė mane iš naujagimių skyriaus, prisispaudė prie krūtinės ir švirkščia man į nosį savo pieną. Iš mano nosytės plūsta pūlių, pieno ir kraujo mišinys. Aš springstu ir kvėpuoju, springstu ir kvėpuoju.

O tada netikėtai stoja tyla ir ramybė. Arkliukas traukia vežimą saulėtu rudenišku keliu iš Rygos į Babytę. Tėvas keliskart pristabdo, kad motina galėtų mane pamaitinti. Aš jau nebespringstu, kvėpuoju ramiai ir godžiai žindu motinos pieną. Babytės vyriausiojoje girininkijoje mums priklauso gražus namas, ir nors baldų ten nedaug, nėra nė lopšio, motina įrengia man guolį didžiajame lagamine.

Tėvas kiekvieną rytą miške apeina savo eglaičių jaunuolyną. Tai trunka iki pat Kalėdų, kai į girininkiją įrieda sunk-

vežimis, pilnas kareivių, plyšaujančių kalba, kurios nei mano tėvas, nei motina nesupranta. Kareiviai iššoka iš mašinos ir imasi kirsti eglių jaunuolyną. Mano tėvas išpuola iš namo, užrakinęs motiną užpakaliniam kambary, kur ji paslėpė mane lagamine, iš anksto prabadžiusi jame skylučių, kad turėčiau kuo kvėpuoti. Mano tėvas šaukia – niekšai, niekšai! – ir stengiasi išgelbėti eglaites. Jį kruvinai sumuša ir įmeta į sunkvežimį kartu su nukirstomis eglaitėmis. Būrys kareivių keikdamiesi išnaršo namą, baladojasi į visas duris. Mano motina sulaikiusi kvėpavimą sėdi užrakintame kambaryje, spintoje, ant kelių pasidėjusi lagaminą, kuriame kvėpuoju aš. Triukšmas košmariškas, jie siaubia namą. Kol galiausiai viskas nuščiūva ir pasigirsta išvažiuojančio sunkvežimio burzgimas.

Paryčiais mano motina išlenda iš spintos. Pamaitina mane, priglaudžia, apsivelka kelis sluoksnius drabužių ir pėsčiomis patraukia atgal į Rygą. Tik vėlų vakarą mes pasiekiame Tomsono gatvės, kuri greitai bus pervadinta Mičiurino vardu, tryliktąjį butą. Mano motina pervargusi, bet jai dar tenka užklijuoti per antskrydį išmuštus langus, antraip mes sustirsim į ragą.

*

Nežinau, kaip motina ir motinos motina tarpusavyje išsprendė šią dingimo istoriją, bet ji niekada nebebuvo minima. Motinos pieno kvapą man vaikystėje atstojo vaistų ir dezinfekcinio skysčio aromatai, kurie nuolat tartum debesis sklandė aplink motiną, kai ji grįždavo iš varginančių nakties budėjimų gimdymo namuose ir kai ilgas valandas namie pragulėdavo būdraudama. Jos rankinė buvo prikimšta tablečių,

ampulių ir įvairių metalinių įrankių, kuriuos vėliau sugretinau su tais, kuriuos buvau mačiusi medicinos enciklopedijoje, ir atpažinau įvairius, mano požiūriu, siaubingus moterų daktaro instrumentus. Šis pasaulis atrodė ganėtinai šiurpus, nors jame anksčiau ar vėliau, genama savo motiniško instinkto, neišvengiamai atsidurs kiekviena moteris. Jei motinai naktį tekdavo praleisti namuose, ji sėdėdavo atviromis akimis prie lempos šviesos, rūkydama ir gerdama kavą, palinkusi prie krūvos medicininių knygų ir enciklopedijų. Ant jos rašomojo stalo rikiavosi lapeliai, kuriuose greta tekstų buvo moters gimdos, kiaušidžių, dubens ir makšties piešiniai įvairiomis kombinacijomis, kampais ir rakursais.

Motina nieko nežinojo apie kitą pasaulį – ji demonstratyviai užsidarydavo duris, kai gretimame kambaryje būdavo įjungiamas televizorius, transliuojantis programą *Vremia*, kur vapėdavo Leonidas Iljičius Brežnevas, ji neskaitė laikraščio „Rygos balsas“, prie kurio ant Gorkio gatvės kampo nuo penktos vakaro išsirikiuodavo ilga eilė. Ne trumpesnė nei eilė apie pietus mėsos ir pieno parduotuvėje, kur retsykiais šio to *išmesdavo*. Pavyzdžiui, dešrelių arba daktariškos dešros, o kartais ir fasuoto sviesto, kurio vienam pirkėjui parduodavo tik puskilogramį. Ir apie tai ji nieko nežinojo. Bet greta medicininės literatūros kalnų gulėjo įpusėta Hermanno Melville'o knyga apie Mobį Diką. Savuoju gyvenimu nepasiekiamos laisvės ilgesys.

Aš neatsimenu motinos prisilietimų, bet pamenu jos subadytą šlaunį, kai ji ant savo kūno treniravosi durti švirkštu. Pamenu ją lovoje pamėlusiomis lūpomis, kai ji pirmąsyk perdozavo vaistų, veikiausiai sumaniusi atlikti kažkokį medicininį eksperimentą, pamenu jos rytinės suknelės kvapą, ji dvelkė

karstelėjusia tinktūra, kurios jai davė išgerti prieš išvežant į ligoninę. Ir dar pamenu gimdymo namų koridorių, kuriame man leisdavo jos palaukti po nakties pamainos, ir tada mes eidavom į Alojos gatvės kavinę, kur valgydavom šiupininę ir kupatus*, o į kavą ji papildomai šliūkšteldavo kofeino iš ampulės. Dar atsimenu, kokia apmirusi atrodė mūsų gatvelė, visai kaip iš kito amžiaus iškirptas ir į dabartį įklijuotas paveikslėlis, – kažkur buvo dingę elegantiškai apsirengę žmonės, einantys į žirgų lenktynes hipodrome, už artimiausio kampo. Vietoj jų į namus arba į darbą, galvas nudūrę, komunizmo link skubėjo kažkokie kiti žmonės – nešini akytais tinkleliais, iš kurių kyšojo batonai ir kefyro buteliai ryškiai žaliais dangteliais, ir į pilką popierių įvyniotais skalbinių paketais, perrištais plonu rudu špagatu.

*

Nuo to laiko, kai buvo iškirstas eglaičių jaunuolynas, praėjo mažiausiai devyneri metai. Aš buvau pirmūnė ir dalyvavau mokyklos montaže. Laikiau rankoje didelę raidę M, ir kartu su kitais klasiokais sudėliojom užrašą – *My za mir!* Kiekvieną rytą man paduodavo išlygintą prijuostę, supindavo kasytes arba iš nugaros, arba suriesdavo rinkėmis. Mano motina mane mylėjo ir lepino. Vieną dieną mūsų bute apsilankė aukštaūgis geraširdis vyras. Motina pasakė – jis bus mano patėvis. Vakare, jam išėjus, aš pirmąsyk mačiau savo motiną verkiančią. Ji sėdėjo mūsų ilgoje, siauroje virtuvėlėje su vaizdu

* Kaukazietiškas patiekalas – plonos mėsiškos dešrelės (*čia ir toliau vert. past.).*

į kiemą, ant viryklės kvepėjo marinuotų moliūgų puodas, ir mano motina pratrūko.

Miela dukrele, mano miela dukrele. Tavo tėvelį išvežė, nes jis gelbėjo eglaites, eglaites jis gelbėjo, ir kam jam to reikėjo, nebūtų išbėgęs, nebūtų rėkęs – niekšai – dar ir dabar būtų su mumis. Bet jis mylėjo mišką, savo eglaites, ir išbėgo. Sumušė jį, išvežė, tris dienas jo ieškojau, kol radau paskirstymo punkte už grotų. Žaizdomis apėjęs, suvargęs jis buvo, pro grotas man ištiesė ranką ir stipriai spaudė, kol atėjo sargas ir šautuvo buože trenkė jam per ranką, manąją irgi kliudė. Nuo to laiko apie jį ničnieko negirdėjau. Dingo kaip į vandenį. Kol žmogus iš tolimo krašto atnešė žinią, kad jo nebėra. Jau penkeri metai praėjo nuo to laiko. Miręs, dukrele, tavo tėvelis.

Aš neatsimenu širdgėlos. Atsimenu tik verksmingą mamos balsą ir kad ji viską vadino mažybiniais žodžiais – dukrele, tėvelis, eglaitės. Man patiko mano stotingas patėvis, aš neatsiminiau ir negalėjau atsiminti savo tėvo.

Kol vieną popietę prie kiosko šalia mokyklos, kur stovėjo gazuoto vandens automatas, iš kurio gerti buvo kategoriškai uždrausta, bet baisiausiai norėjosi, prie manęs priėjo gan aukštas stambus žmogus ir pasisakė esąs mano tėvas. Aš puoliau bėgti, kiek kojos neša, parlėkiau į namus klykdama ir raudodama, ir radau savo motiną baltą kaip drobę. Jis nebuvo miręs, jis grįžo.

*

Aš neatsimenu, kad motina kada būtų mane lydėjusi į mokyklą arba atėjusi pasitikti po pamokų. Visada tai darydavo

motinos patėvis, kuris ją įvaikino. Mes eidavom rusų klasiko Gorkio gatve, lengvas vėjelis iš prancūzų rašytojo Barbiuso gatvės atpūsdavo apynių ir šokolado kvapus. Jie bylojo apie ramybę ir namus. Liko tik ši trumpa kelionė, laiko strėlė istorijos visatoje.

Kažkur toli, nepasiekiamoje geografinėje platumoje, kažkas dezertyravo iš Vietnamo karo ir susigadino gyvenimą pavyzdingoje amerikiečių namų šeimininkių kultūroje, kuri nusigręžė nuo gėlių vaikų, narkotikų ir rokenrolo. Kažkur toli kažkas ilsėjosi po velėna Sibiro platybėse, kažkas dar atliko tautos priešo bausmę, o kažkas jau buvo grįžęs, kad tylėtų ir neštų gyvenimo kasdienybę jam atseikėtu laiku. Kažkur arčiau kažkas gyveno alternatyvų gyvenimą – skaitė *samizdatą*, gėrė ir svajojo apie laisvuosius Vakarus, kurie kaip iliuzija pleveno ore anapus geležinės uždangos. Bet čia šalimais žmonės gyveno kasdieniškai. Kėlėsi, dirbo, ėjo miegoti. Įsimylėdavo, gimdė vaikus, gyveno, mirė.

Aš nebijojau nei amerikiečių, nei atominio karo, nei dėdės Semo, aš bijojau savo motinos. Kartais ją užvaldydavo kone šėtoniška jėga, kuri veržiasi lauk, naikindama viską aplinkui, o ypač artimo meilę. Tada ji nekęsdavo savo motinos, dar labiau nekęsdavo savo tėvo ir nekęsdavo paties savo gimimo fakto. Ji užsidarydavo tualete, raudodavo, o ilgasis koridorius, kurio gale aš stovėdavau ir per kurį, mano vaikiškus kaulelius drebindama, sklisdavo ši rauda, buvo begalinis man dar nesuvokiamų kančių, likimo neteisybės koridorius, nepaaiškinamas gyvenimo geismo naikintojas, kuriame kaip tamsiame tunelyje esaties šviesa įsisukdavo į kraupų nebūties verpetą.

O tada tamsos akimirkas praskaidrindavo reti šviesos ploteliai. Mes sėdime didžiajam kambary prie atviro lango, per kurį liejasi valgių kvapai ir vaikų klegesys. Motina ant didelio popieriaus lapo spalvotais pieštukais piešia vaikelio gimimą. Aš sėdžiu jai ant kelių ir nebijau. Pirmiausia ji nupiešia besišypsantį vaikelį mamos pilve, tada nupiešia vaikelio galvą, ką tik išlindusią iš mamos tarpukojo, o jo veidelio grimasa byloja apie jo čia laukiančias kančias ir siaubą. Tada ji nupiešia mamą ir vaiką, jungiamus bambagyslės, jie tarytum šoka linksmą šokį, susiėmę už rankų. Tada ji nupiešia žirkles, kerpančias bambagyslę. Galiausiai ji nupiešia mamą, kuri laiko rankose savo kūdikį ir žvelgia į jį švelniomis, bet sykiu persigandusiomis akimis.

Aš stebiu jos rankų judesius, pieštuko brėžius. Jos ranka maža ir balta, nagai aplūžinėję, delnų oda sausa ir suskeldėjusi nuo amžino talko, beriamo į medicinines pirštines. Aš sėdžiu motinai ant kelių, baimės nebejaučiu, pasilenkiu ir priglaudžiu skruostą jai prie rankos.

*

Mano motina nusprendė nesidairyti į praeitį. Ji ištekėjo už patėvio, kuris mane įvaikino ir mylėjo kaip nuosavą dukrą. Mes niekada nekalbėdavom apie mano tikrąjį tėvą. Motina taip niekada ir nesužinojo apie mano apsilankymus pas tėvą, kurie truko keletą metų. Grįžęs iš tremties silpnos sveikatos, jis gyveno nežmoniškomis sąlygomis. Komunalinio buto kambaryje, kur nuolat tvyrojo drėgmė, o grindys buvo nuklotos laikraščiais. Beveik visada jis būdavo arba išgėręs, arba girtas.

Bent kiek išsipagiriojęs, jis prisimindavo studijų metus Latvijos universitete, savo mokslinius tyrimus apie miškų jaunuolynus ir pasibjaurėjimą studentų korporacijomis. Jis prisimindavo, kad vaikystėje mama jį rengdavo kaip ponaitį ir vadindavo Žano. „Tu, dukra, turi mėlyno kraujo“, – tvirtino jis, nes jo tėvas buvęs visai ne tas Duobelės kurpius, už kurio motina ištekinta, o vokiečių baronas. Va taip. Mano tėvas buvo tik vienas iš to legiono tylinčiųjų, kurie neįstengė įsilieti į sovietinę realybę ir nesulaukė nei Brežnevo, nei Andropovo mirties, nei Gorbačiovo, nei Baltijos kelio, nei, nei, nei...

Stebėdama tėvo fizines kančias, aš nusprendžiau tapti gydytoja. Nesu tikra, kad jį mylėjau. Kartais man būdavo jo gaila, kartais jo nekenčiau, nes jaučiau, kad jo savinaikos genas giliai įterptas manyje ir kad ilgainiui jis tik augs ir kerosis, mačiau, jog jis mane įveiks, kad ir kaip priešinčiausi, jis mane įveiks.

Gerai atsimenu tėvo mirties dieną. Komunalinio buto duris atidarė viena iš tėvo kaimynių. Širdinga žydė ponia, kuri nekart mane buvo vaišinusi ypatingais žydų *klingeriukais*, padengtais ruda, šiek tiek tąsia glazūra. Ji meiliai mane apglėbė, laikė prispaudusi prie savo minkštos, vąšeliu nertos skarelės ir tyliai kūkčiojo. Tada paėmė už rankos ir palydėjo į tėvo kambarį. Ten jis gulėjo – sulysęs, pusiau praverta burna, nes kaimynai duris išlaužė tik antrą dieną po to, kai jis išleido paskutinį kvapą.

Ant dėmėtos kušetės ir po jo kūnu sluoksniavosi laikraščiai, iš kurių žvelgė besišypsantys darbo liaudies ir įrėminti Politbiuro narių veidai. Jis gulėjo ant tekstų, kurie žadėjo penkmetį per vienerius metus ir garbino komunizmo statytojų aukštą moralę, ant tekstų, kurie kvietė statyti naujus miestus plačiuosiuose laukuose, nors ten ilsėjosi tūkstančiai nekaltųjų,

taip ir nesužinojusių savo nusižengimų esmės, ant tekstų, kurie ragino pakreipti upių vagas, bažnyčias paversti mineralinių trąšų sandėliais ir ištrinti praeities paveldą iš knygų, meno ir skulptūros darbų.

Taip jis ten ir gulėjo – vienas iš daugelio, tyliai pasidavęs ir kampe miręs, nes neįstengė kovoti su epocha, neįstengė pamiršti, prisitaikyti, nuryti pažeminimų – kūniškų, dvasinių, gėdos, negarbės, nusivylimo. Kaltas be kaltės. Nušluotas į epochos sąvartyną. Tikriausiai jį palaidojo kokiame bendrame benamių kape miesto pakrašty. Mano motina niekada nesidomėjo ir niekada nesužinojo apie jo mirtį. Ji saugojo savo naują gyvenimą ir sykiu mėgino apsaugoti mane.

*

Savo tėvais aš laikiau motinos motiną ir motinos patėvį. Motina buvo būtybė, nesuderinama su šeima. Būtybė, aplink kurią sukosi visų mūsų gyvenimas, jai pavaldus, su ja glaudžiai susijęs ir nuo jos visą laiką priklausomas. Nuo jos angelų ir demonų kovų, kurios protarpiais išsviesdavo mūsų kasdienybę anapus laiko ir erdvės, įtraukdavo į mitinę gėrio ir blogio kovą, vertė balansuoti ant trapios gyvybės ir mirties ribos. Susirūpinę jos laukdavom namuose ir dažnai lengviau atsikvėpdavom jai užvėrus už savęs duris, nežinodami, ką atneš ateinanti diena ar naktis. Nė vienas neturėjome žinių apie mano tėvą. Mano motinos motina spėjo, kad jie veikiausiai susitiko kaimo šventėje, į kurią ji ir jos sesuo privertė motiną nueiti. Bent jau po to ji pradėjo lauktis. Daugiau niekas nieko nežinojo. Bet aš įsivaizdavau – kaip jie susitiko.

Kaip jie susitiko?

Plikydamasi tirpią kavą motinos sesers namelio mažoje virtuvėlėje, ji per traškantį baterinį radiją išgirsta priminimą, kad šiandien 1969 metų sausio – kelinta? – diena. Vienas iš jos gyvenimo sausio rytų, kai ji, atvykusi į kaimą, skuba perskaityti ir įsiminti mokslinio komunizmo kvailystes, likusį laiką skirdama medicinos ir gyvybės kilmės klausimams bei kserokopijoms su Boriso Pasternako ir Jeano Paulio Sartre'o darbais. Trūks plyš ji taps gydytoja ir mokslininke. Studijuojant jai kol kas lengvai sekasi atsiskaityti oficialiajai sistemai, lygiagrečiai įgyjant visiškai kitą, uždraustą išsilavinimą. Motina ir motinos sesuo dėl jos susirūpinusios. Ji dienų dienas gali neišeiti iš kambario, vien tik skaityti knygas. Jai jau per dvidešimt, bet greta jos niekada nesimatė jokio vaikino. Ar ji patraukli? Taip, ypač kai sulieknėja. Smulkūs kaulai, apvalios, stangrios krūtys. Šviesūs plaukai, kartkartėmis ji juos dar pasišviesina. Strazdanota oda, nedidukės rankos.

Apranga jai ne itin rūpi. Net į universitetą ji dažnai vaikšto plačiomis, patogiomis kelnėmis, nors ir jaučia dėstytojų bei studijų draugų baimingus, kreivus žvilgsnius. Moterims kelnės pridera tik šeštadieniais arba kolūkio talkoje. O šiaip privalu dėvėti sijonėlį iki kelių arba, žinoma, nuosaikų mini, kai toks ateina į madą. Kol motinos motina vyrui kepa pusryčiams bulves, ji geria kartoką kavą, žiūri pro langą ir mąsto, kad milžiniškas banginis, apsėdęs laukinį kapitoną, tikriausiai tėra vardu pavadinta galinga dvasios trauka, kuriai neįmanoma atsispirti, kuri gena į priekį tol, kol visiškai įvaro į jūrą. Vakare motina ir motinos sesuo beveik per prievartą aprengia ją suknele, kurią iš Anglijos atsiuntė jų brolis. Užteks vieną kartą

graužti knygas, tegul geriau nueina į kaimo klubą, į vakaronę. Gros vietinis ansamblis, bus užkandžių ir gaivinančių gėrimų, o svarbiausia, šokiai. Tegu miesto protinguolė pasišoka su kaimo vaikinais. Ir tegu nė negalvoja sprukti, abi seserys pavėžėja ją iki pat klubo durų.

Kai praveria klubo duris, ji net neturi su kuo palyginti atsivėrusio vaizdo. Ant scenos kaip medinis juda dainininkas.

...baltos karavelės plaukia, dangaus jūra mirgėdamos slenka, ar naktis, ar diena, skambėdama amžinybė krenta...

Salėje juda keletas porų. Vieni mėgina šokti laisvu stiliumi, kiti susikibę sukasi valso žingsniu. Pakraščiais prie bufeto staliukų būriuojasi gražaus stoto kaimietukės su savadarbiais kuodais ant galvų. Vaikinai mindžikuoja priešingoje pusėje.

...ar naktis, ar diena, skambėdama amžinybė krenta...

Ką ji čia veikia? Siaubas, ką ji čia veikia? Ji dabar nebesupranta, kas čia vyksta – *bytije* ar *ničto*? Bet, žinoma, mamos brolio iš Anglijos atsiųstoji suknelė akimirksniu prikausto konkuruojančios grupuotės žvilgsnius. Kaip ir jos šviesi berniukiška galvelė, glotniai sušukuota. Ji tikisi, kad seserys nebestovi už durų kaip cerberiai, pasiruošę įstumti ją atgalios į septynis pragaro ratus. Saugumo dėlei ji dar truputį luktels, tada išeis, kurį laiką pasivaikščios, pasėdės paežerėj ir eis namo, apsimetusi, kad visiškai nupuolė nuo kojų šokdama ir kad namo parlydėjęs vaikinas buvo pernelyg drovus, tad neužėjo pasi-

sveikinti. Ji įsispraudžia į kampelį prie laukujų durų ir bežiūrėdama į šokėjus nejučia pralinksmėja.

...ar naktis, ar diena, skambėdama amžinybė krenta...

O tada pamato skersai salę einantį neaukštą vaikiną. Ji dar tikisi, kad jis pakeis trajektoriją, bet netrunka paaiškėti – jis artinasi tiesiai prie jos. Mandagiai pakviečia šokti. Ji net nesumoja, ką sakyti. Tiesiog ištiesia jam ranką, ir jie prisideda prie porų. Visi sukasi valso ritmu. Jo ūgis beveik kaip jos, bet šoka jis užtikrintai ir meistriškai. Retkarčiais jo skruostas prisiliečia prie jos skruosto, ir ji konstatuoja, kad tai nėra nemalonu. Tarpuose tarp šokių jie elgiasi taip pat kaip ir kitos poros, stovi per atstumą vienas nuo kito, nežino, kur dėti rankas, ir laukia kitos dainos. Po dešimto šokio jis kviečia ją paėjėti į šalį ir išgerti vyno. Prie staliukų didelė grūstis, bet jis vikriai išlaviruoja pro visus interesantus ir išnyra iš minios su dviem taurėmis vyno. Jie prisėda nuošaliau ir gurkšnoja.

Ji bus gydytoja, mokslininkė.

Ak šit kaip, jis kol kas darbuojasi mechanikos dirbtuvėse.

Kokie vėjai ją čia atpūtė?

Svečiuojasi pas motinos seserį kaime.

O kaip jai kaime patinka?

Gerai, jei tik turėtų knygų, galėtų ir kaime gyventi.

O kaip ji ruošiasi užsidirbti pragyvenimui?

Ji bus mokslininkė.

Ak šit kaip, o jis norėtų studijuoti aviacijos inžineriją.

Ar jai dar norėtųsi pašokti?

Ne.

Mano pienas buvo kartus, nežinios pilnas, pragaišties pienas. Aš apsaugojau nuo jo savo vaiką.

Aiga Redmane nuotr.

Nora Ikstena (g. 1969 m.) – šiuo metu žymiausia ir didžiausio tarptautinio pripažinimo sulaukusi latvių rašytoja, 16 knygų autorė. Ji apdovanota daugeliu svarbių Latvijos literatūros premijų, tarp jų – Trijų žvaigždžių ordinu už nuopelnus literatūrai ir Baltijos Asamblėjos premija. Vienas garsiausių N. Ikstenos romanų – „Motinos pienas“, išverstas į vokiečių, makedoniečių ir anglų kalbas, 2015 m. įtrauktas į Latvijos Metų knygos trumpąjį sąrašą.

Šis romanas – tai pasakojimas apie tris moterų kartas sovietinėje Latvijoje, apie titaniškas pastangas išlikti savimi po kolektyviniu Sovietų valdžios presu. Tai moterų romanas; vyrai čia tik šmėkšteli, palikdami blankų pėdsaką. Romanas apie gydytoją, tremtinio dukrą, iš kurios sovietų valdžia atima viską; ne tik profesinę ateitį ir tapatybę, bet ir gyvenimo džiaugsmą bei šeimą. Jos šeima – tai dukra, kurią ji bandė apsaugoti nuo gniuždančios valdžios, ir motina, kuri vienintelė stengėsi perduoti anūkei šilumą ir norą gyventi. Tai pasakojimas apie bandymus išlikti, nepaaukojant savo įsitikinimo ir žmogiško smalsumo, ir apie kainą, kurią tenka mokėti už tą išlikimą. Apie emocinę ledo sieną, kuria motina atsitveria nuo dukters – iš meilės ir noro apsaugoti. Apie stingdantį sistemos negailestingumą, apie bejėgiškumą ir pasipriešinimą. Apie tris moteris – senelę, dukrą ir anūkę. Apie nemeilę, kuri yra kaip išsigelbėjimas, apie aplinką, kur nuodais virsta viskas – netgi motinos pienas.

Iš pirmo žvilgsnio – tai romanas apie motiną ir dukterį Sovietų valdomoje Latvijoje 1969–1989 metais. Tačiau giliau slypi ir šalies istorija nuo sovietinės stagnacijos iki nepriklausomybės paskelbimo, ir klampi, žlugdanti skundimo, įtarinėjimų ir visuotinės apatijos atmosfera, ir sovietinė mokykla, ir artėjančios laisvės nuojauta. Viskas atpažįstama. Viskas – apie meilę, nemeilę ir instinktą gyventi.

ISBN 978-609-466-371-0
9 786094 663710
TYTO ALBA

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt